

A portrait of a man with dark hair, blue eyes, and a white turtleneck, wearing a dark suit. He is holding an open book in his hands. The background is a plain, light-colored wall.

Ds. Barend Fijnebuik

*EEN ZWOLLENAAR
DIE TWIJFELMOEDIG
ZIJN WEG GING*

1800
•
1881

HENK DE JONG

Ds. Barend Fijnebuik (1800-1881)

*Ter nagedachtenis aan:
Geertruida Sophia Pronk-Fijnebuik (1926-2022)*

Ds. Barend Fijnebuik (1800-1881)

Een Zwollenaar die twijfelmoedig zijn weg ging

HENK DE JONG

Hilversum

Verloren

2024

Deze uitgave werd mede mogelijk gemaakt door financiële steun van het Vicarisfonds RDO Balije van Utrecht, Stichting Zonneweelde, Stichting Middelburgsch Studentenfonds en Stichting IENA.

Afbeelding op het omslag: portret Barend Fijnebuik, detail van een olie-
verfschilderij door Chimaer van Oudendorp (1851).

© 2024 Henk de Jong
Uitgeverij Verloren bv
Torenlaan 25
1211 JA Hilversum
www.verloren.nl

ISBN 9789464551136

Omslagontwerp en opmaak: Rombus/Patricia Harsevoort, Hilversum

No part of this book may be reproduced in any form without written permission from the publisher.

Inhoud

Woord vooraf	7
Inleiding	9
1 Zwolle mijn vaderstad	11
Geboorte en jeugd	11
Het Nederlandsche Zending Genootschap (NZG)	12
Onrust in de Hervormde Kerk	14
Barend Fijnebuik toegelaten tot de opleiding in Rotterdam	15
Het eerste studiejaar	16
2 Fijnebuiks dagboekje uit 1824	18
Een bijzonder handschriftje	18
Enige opmerkingen over de inhoud	47
3 Een wonderlijke wending	49
Abrupt gestopt met de opleiding in Rotterdam	49
Studie in Leiden	50
Huwelijk en studie voltooid	53
Rumoer over de proponentformule	54
4 Werkzaam als Hervormd predikant	56
Zoutelande	56
Bevestiging Fijnebuik	59
Vertrek collega Van Rhee	60
Huibert Jacobus Budding	61
Zwartsluis	62
Vlissingen	66
Overlijden echtgenote	67
Hoogeveen	69
Burgemeester-kerkvoogd Kymmell	70
Tweede huwelijk	72
Steeds meer sympathie voor de afgescheidenen	74
De bijzondere positie van dominee Brummelkamp in Schiedam	74
Unieke situatie	76

5	Fijnebuiks keuze voor de afscheiding	78
	Predikant van de Christelijk Afscheiden Gemeente in Schiedam	78
	In conflict met de meerdere vergaderingen Schiedam verlaten	80
	De Christelijk Afscheiden Gemeente in Zwolle	85
	Door het stof in Schiedam	87
	Predikant van de Christelijk Afscheiden Gemeente in Zwolle	88
	Onzorgvuldig handelen	90
	Toenemende problemen in Zwolle	91
	Geschorst	99
	Ds. Simon van Velzen biedt voor korte tijd uitkomst	99
6	Een dolend bestaan	101
	Publicatie <i>De Christelijke vrijheid</i>	101
	De inhoud van de preek	103
	In Leiden in ondertrouw, relatie echter verbroken	106
	Derde huwelijk	107
	Hervormd Urk wil nog graag met Fijnebuik in zee	107
	Fijnebuiks verzoek aan de hervormde Synode	112
	Verzoek afgewezen	114
7	Stil en vergeten	116
	Op zoek naar een kerkelijk onderdak	116
	Verzoek om opnieuw toegelaten te worden tot lid van de Hervormde Gemeente in Zwolle	116
	Weer toegelaten tot lid van de Hervormde Kerk	119
	Vreugde en verdriet in huiselijke kring	122
	Familie in Kampen	123
	Neef H.J. Fijnebuik, predikant in Zevenaar	124
	Barend Fijnebuiks laatste levensjaren	125
	Zijn sterven en begrafenis	125
	Nabeschouwing	129
	Bronnen	132
	Literatuur	134
	Verantwoording afbeeldingen	137
	Dankwoord	138
	Persoonsregister	139

Woord vooraf

Jaren geleden las ik voor het eerst iets over Barend Fijnebuik in *Kruisdominees* (1982), geschreven door de kerkhistoricus F.L. Bos. In dit boek wijdt Bos slechts een voetnoot aan Fijnebuik, maar ik werd er meteen door geboeid. In de eerste plaats omdat deze dominee, met de wat aparte naam, predikant was geweest in mijn geboorteplaats Zoutelande, maar ook omdat hij – dat werd mij meteen duidelijk – een bijzondere man was. Een boeiende figuur die het bestuderen waard is.

In de Zeeuwse Bibliotheek, destijds nog gevestigd in de abdij te Middelburg, stond, zo wist ik, in de studiezaal, het *Biografische woordenboek van protestantse godgeleerden*. Mogelijk zou ik daarin meer gegevens over hem vinden. Dat bleek inderdaad het geval, want het bevat een uitgebreid lemma over Fijnebuik. Daardoor werd mij nog eens te meer duidelijk dat zijn levensweg bijzonder is geweest. Stammend uit een armelijk gezin, werd hij door zijn huwelijk met een vermogende weduwe, een zeer gefortuneerd man. Als Hervormd predikant diende hij diverse gemeenten, en nadat hij was meegegaan met de Afscheiding, was hij de eerste predikant die terug wilde keren naar de Hervormde Kerk.

Bij het bestuderen van een persoon zie ik hem of haar graag afgebeeld voor mij. Maar zou er van Fijnebuik nog een afbeelding of foto bewaard zijn gebleven? Internet maakt het zoeken heden ten dage een stuk makkelijker, maar in de jaren zeventig van de vorige eeuw stond dit nog niet ter beschikking. Hoe kwam ik verder? Op het kantoor waar ik destijds werkte, was een collectie telefoonboeken aanwezig van alle plaatsen in Nederland. Daarin zocht ik naarstig of ik de naam Fijnebuik tegen zou komen. Dat leverde eerst niets op, want zelfs in Amsterdam vond ik niemand met deze naam. Dat stemde mij niet optimistisch. Mijn bedoeling was, als ik iemand met de naam Fijnebuik zou vinden, hem of haar op te bellen en te vragen of men mij verder zou kunnen helpen. In het telefoonboek van Den Haag vond ik tenslotte toch een mevrouw Fijnebuik. Misschien zou zij mij te woord willen staan. Een heel aantal pogingen die ik ondernam haar te spreken te krijgen, mislukte. Er werd

geen enkele keer opgenomen. Hoe verder? Omdat ik bij het doen van onderzoek niet snel de moed opgeef, leek het mij goed toch nog een poging te wagen. Al gaf ik mezelf weinig kans meer. Tot mijn verrassing werd er dit keer wel opgenomen en nog wel door een heel hartelijke dame. Ik vertelde mijn verhaal en vroeg of zij iets over dominee Fijnebuik wist. Haar antwoord was: ‘Meneer, u schiet precies in de roos’, want hier in de kamer hangt een groot portret van hem en u bent hartelijk welkom het te komen bekijken. Op zo’n moment kun je als onderzoeker even je geluk niet op. Vooral omdat mij ook werd gezegd dat ik bewaard gebleven brieven van hem mocht inzien.

Kort daarna reisde ik naar Den Haag met een bloknoot en een camera. De ontvangst bij mevr. Fijnebuik en haar dochter Truus Pronk-Fijnebuik was heel hartelijk. Ik kreeg te horen dat de aanwezigheid van laatstgenoemde, op het moment dat ik belde, de oorzaak was, dat er werd opgenomen. ‘U heeft wel heel veel geluk gehad’, zo werd mij gezegd. Nu, dat gevoel had ik ook, vooral toen ik het portret van Barend Fijnebuik kreeg te zien. Het overtrof mijn verwachtingen. Ook was er een portret van Fijnebuiks (derde) echtgenote Johanna Catrina Hoo-geveen met hun anderhalf jaar oude zoontje Antoni. Beide schilderijen werden door mij gefotografeerd.

Mevr. Fijnebuik en haar dochter bleken niet in een rechte lijn afstamelingen van de dominee, maar van zijn halfbroer Jan Fijnebuik. De zoon van laatstgenoemde, Antoni Albertus geheten, werd de erfgenaam van zijn oom Barend. Hij liet op zijn beurt belangrijke stukken en de portretten na aan zijn kinderen, die later terecht zijn gekomen bij de kleinkinderen.¹

Door mij is vervolgens onderzoek verricht in diverse archieven. Dit leverde belangwekkende gegevens op. In een tweetal publicaties heb ik – jaren geleden – beknopt mijn bevindingen het licht doen zien. Toch bleef de wens bestaan het gehele verhaal over Fijnebuik op schrift te stellen. Als emeritus vond ik daar de tijd voor. Met vreugde heb ik mijn bevindingen op papier gezet.

Kampen, 2024

¹ De portretten bevinden zich thans in Canada omdat ze behoorden tot het erfdeel van de broer van mevr. G.S. Pronk-Fijnebuik.

Inleiding

Ruim vijftig jaar geleden verscheen er een lezenswaardig boek van de hand van H. Algra met de titel *Het wonder van de negentiende eeuw. Van vrije kerken en kleine luyden* (1966). Deze titel riep bij mij in eerste instantie de vraag op: over welk wonder gaat het? De auteur beschouwt de kerkelijke verdeeldheid die tot kerkscheuring heeft geleid toch niet als een wonder? Uiteraard is dat niet het geval. Wat hij wel bedoelde schrijft hij in het voorwoord:

Wie het kleine begin, de vele moeiten, het individualisme van velen, de geringe ontwikkeling van de meesten, nader leert kennen, die voelt zijn verwondering groeien. En al meer ziet hij hier *een wonder van genade, tot zegen van ons volk*.¹

Algra doelt dus op het ontstaan van de vrije kerken. Hij vindt het een wonder dat het pogen van voornamelijk geringe en eenvoudige lieden geleid heeft tot het ontstaan van kerken die tot zegen mochten zijn voor het Nederlandse volk. Inderdaad kan dit als een wonder worden gezien. Daarbij was hij echter niet blind voor de schaduwkanten die er ook waren. Het kleinmenselijke optreden van velen, niet in de laatste plaats van de hoofdrolspelers, zorgde voor pijnlijke onderlinge verdeeldheid. Vooral eergeschillen lagen hieraan ten grondslag. Over dominee Simon van Velzen zegt Algra: ‘Van Velzen was een moeilijke man, onverzettelijk en heerszuchtig, begerig om gelijk te krijgen en op zijn recht te staan.’ Tussen hem en Scholte ontstond een stille strijd om de leiding.² Brummelkamp en Gezelle Meerburg komen er beter af, maar na een opsomming van narigheden en tekorten verzucht Algra:

Wanneer we dit alles overzien, dan spreken wij in een heel andere zin over een wonder der negentiende eeuw. Dan is het naar de mens gesproken een vreemde en verrassende zaak, dat deze onsamenhangende groepen, waarin

¹ H. Algra, *Het wonder van de negentiende eeuw. Van vrije kerken en kleine luyden* (Franeker 1966) 5.

² Algra, *Het wonder van de negentiende eeuw*, 146.

verdeeldheid hoog opvlamde, binnen vijftientig jaren zijn geconsolideerd tot een goed aaneengesloten kerkelijke gemeenschap ...³

Over de ‘vaderen’ van de Afscheiding zijn uitgebreide monografieën verschenen. Terecht of onterecht werden zij op een voetstuk geplaatst. De overige mannen en vrouwen werden veelal als figuranten beschouwd. Aan hen werd meestal voorbijgegaan of in een anekdotisch artikel enige aandacht gewijd. Dat is jammer. Hun leven was vaak niet minder boeiend.

Dominee Barend Fijnebuik is geen held geweest, integendeel, op cruciale momenten, blijkt hij terug te schrikken voor de gevolgen van zijn beslissingen. Veelvuldig gingen er dingen mis in zijn leven. Hij was daar vaak zelf debet aan. Ook krijgen we de indruk dat hij bang was zich mondeling te verantwoorden en met het argument ‘om de gevoeligheid van mijn karakter’ zich er schriftelijk van afmaakte. Toch heeft hij in de kerk een rol gespeeld die belangwekkend genoeg is om beschreven te worden. Bovendien mag ook aan het leven van personen die door onwijze beslissingen aan de kant kwamen te staan, aandacht worden besteed. Alleen dan krijgen we een meer volledig beeld van hetgeen er in de 19^e eeuw in de kerk zich heeft afgespeeld. De voorliggende monografie is een poging om in een lacune te voorzien.

3 Idem, 147.

I Zwolle mijn vaderstad

Mijne vaderstad waar ik het eerste levenslicht aanschouwde; waar verlichtende genade mijn hart bestraalde, om den Heer en mij zelve te leren kennen. De stad, waar ik mij voor het eerst aan God en zijnen dienst verbond; en duizendmalen na vallen en struikelingen vernieuwde. De stad in welke bekoorlijke dreven zoo menig Bethel en Pniël werd gesticht. Daar ligt mijn vader en mijne moeder begraven, daar rust het overschot van velen mijner familie en betrekkingen. Daar wonen mijne vrienden aan welke harten mijn hart verbonden blijft. In deze stad troffen mij vele rampen: donkere dagen en treurige nachten; doch de donkere wolken die de zon mijnes levens deden tonen, werden door de God mijner goedertierenheid afgekeerd en verdreven, zoo dat vele blijde dagen zonder tegenheden, als eene klare beek daar henen vloeiden.¹

Geboorte en jeugd

Barend² Fijnebuik werd op 7 maart 1800 geboren te Zwolle als zoon van Antoni(e) Fijnebuik (1769-1803) en Hendrika Ross (1763-1821).³ Omdat zijn vader, die van beroep timmermansknecht was, reeds in 1803 overleed, werd Barend als enig kind door zijn moeder opgevoed. Wel had hij een halfbroer Jan, een zoon uit een eerder huwelijk van zijn vader, woonachtig in Kampen. Over Barends jeugdjaren is weinig bekend. Moeder en zoon woonden in de Nieuwsstraat te Zwolle. In het voetspoor van zijn vader werd Barend ook tot timmerman opgeleid

1 Woorden die Barend Fijnebuik in een dagboekje schreef nadat hij een jaar had doorgebracht te Rotterdam en in 1824 weer voor enkele weken terugkeerde in Zwolle.

2 Zijn doopnaam was Berent.

3 Gegevens over Barend Fijnebuik zijn onder meer te vinden in: J.P. de Bie en J. Loosjes, *Biografisch woordenboek van protestantse godgeleerden in Nederland (BWPGN)* deel 3 ('s-Gravenhage 1931) 155-157; F.L. Bos, *Kruisdominees. Verhalen uit Afgescheiden kringen* (Kampen z.j.) 53; F.L. Bos, *Kruisdragers. Nieuwe verhalen uit afgescheiden kringen* (Kampen z.j.) 73-87; H. de Jong, 'Ds. Barend Fijnebuik (1800-1881). Wisselvallig in weg en wandel', in: *Zeeuws Tijdschrift* jrg. 36, nr. 3 (1986) 108-112; H. de Jong, 'Fijnebuik Berent (Barend)', in: *BLGNP* deel 5, 188-189.

en hij werd als zodanig ook werkzaam. Hij moet echter een bijzondere jongen zijn geweest. Het feit dat hij veelvuldig aan huis kwam bij vrijwel alle Zwolse predikanten laat zien dat hij over goede contactuele eigenschappen moet hebben beschikt. Kennelijk vormde het eenvoudige milieu waartoe hij behoorde geen belemmering omgang te hebben met meer aanzienlijke personen. Misschien gaven de predikanten hem extra aandacht omdat ze vonden dat hij dit nodig had.

Barend toonde grote interesse voor het werk van zending en evangelisatie. Kennelijk wilde hij op dit terrein graag aan de slag. Het Nederlandsche Zendeling Genootschap te Rotterdam bood daartoe een mogelijkheid. Diverse Zwolse predikanten behoorden tot de bestuursleden (directeuren genoemd) van dit genootschap. Barend Fijnebuik heeft hen ongetwijfeld verteld over zijn hartenwens. Het is ook mogelijk dat de predikanten zelf bij Barend interesse voor het zendingswerk hebben gewekt. Van bestuursleden werd namelijk verwacht dat zij naar geschikte kandidaten uitzagen. Timmerlieden werden bovendien door het genootschap heel geschikt geacht. Een eventuele kandidaat kon slechts in Rotterdam worden toegelaten voor de peremptoire of voltooiende opleiding, nadat hij een voorbereidende opleiding had genoten. In het geval van Barend Fijnebuik heeft C. Fortuyn (1767-1838), predikant te Zwolle, hier zorg voor gedragen. Over het Nederlandsche Zendeling Genootschap kan, in vogelvlucht, het volgende worden vermeld.

Het Nederlandsche Zendeling Genootschap (NZG)

Het ontstaan van het Nederlandsche Zendeling Genootschap en de zendingsactiviteiten die erdoor zijn verricht, zijn uitvoerig beschreven door E.F. Kruijf.⁴ Een eeuw later heeft J. Boneschansker nauwkeurig het ontstaan c.q. de oprichting van het NZG beschreven. Hij heeft die als een ‘opwekking’ gekwalificeerd.⁵ Het gezicht dat de apostel Paulus kreeg waarin een Macedonisch man de roep liet horen: ‘Kom over en help ons!’ (Hand. 16:9) was hét geliefde thema⁶ waardoor men zich liet leiden.

4 E.F. Kruijf, *Geschiedenis van het Nederlandsche Zendelinggenootschap en zijn zendingsposten* (Groningen 1894).

5 J. Boneschansker, *Het Nederlandsch Zendeling Genootschap. Een studie over opwekking in de Bataafse en Franse tijd* (Leeuwarden 1987).

6 I.H. Enklaar, *Kom over en help ons! Twaalf opstellen over de Nederlandsche zending in de negentiende eeuw* ('s-Gravenhage 1981) 5.

De initiatiefnemer tot de oprichting van het NZG was Johannes Theodorus van der Kemp (1747-1811).⁷ Van der Kemp, die eerst arts te Middelburg was, voelde zich na een krachtdadige geestelijke ommekeer geroepen het Evangelie te verkondigen aan, wat men noemde, de ‘heidenvolken’. Geïnspireerd door het zendingswerk dat door de Hernhutters werd verricht, en door de oprichting van het London Missionary Society (LMS) in 1795 in Engeland, kwam hij tot het besluit ook in Nederland een dergelijk genootschap op te richten. Hierbij werkte hij samen met de Middelburgse predikant H.J. Krom, met wie hij bevriend was. Het doel was in daadwerkelijke zin zending te bedrijven. Zij vonden een kring van medestanders, hoofdzakelijk Hervormde predikanten, die in 1797 gezamenlijk tot de oprichting van het NZG kwamen, dat interconfessioneel van karakter was. Dit wordt gezien als het begin van de *moderne* zending in Nederland. Overigens was het niet het begin van de Nederlandse zending.⁸

Omdat men niet beschikte over enige ervaring was het begin en de voortgang van het NZG volgens Kruijf een moeizaam proces.⁹ Het ontbreken van de nodige kennis op tal van terreinen was er de oorzaak van dat de tegenslagen die zich voordeden moeilijk overwonnen konden worden.

Van der Kemp werd in 1798 door het LMS vanuit Engeland als zendeling uitgezonden naar Kaapstad. De NZG beschouwde hem niettemin als hùn eerste zendeling omdat hij behoorde tot hun kring, maar zij als organisatie nog niet konden uitzenden. Na hem kon de NZG zelf, tussen 1802 en 1822, meer dan twintig zendelingen (mannen en vrouwen) uitzenden.

De werving van kandidaat-zendelingen was voor de NZG een heel serieuze aangelegenheid. Volgens Boneschansker meldden kandidaat-zendelingen zich bij de Directie te Rotterdam meestal aan door bemiddeling van plaatselijk directeuren of medewerkende leden.¹⁰ Nadat men inlichtingen had ingewonnen over de kandidaat in zijn woonplaats werd hij – na een positief bericht – uitgenodigd om in de maandelijkse directievergadering voor een commissie van onderzoek te verschij-

7 L.H. Enklaar, ‘Kemp, Johannes Theodorus van der Kemp’, in: *BLGNP* deel 3, 206-208.

8 Th. van den End, ‘Tweehonderd jaar Nederlandse zending: een overzicht’, in: *Twee eeuwen Nederlandse zending 1797-1997* (Zoetermeer 1997) 1.

9 E.F. Kruijf, *Geschiedenis van het Nederlandsche Zendelinggenootschap*, 83, 87.

10 J. Boneschansker, *Het Nederlandsch Zendeling Genootschap*, 71-72; Cees Huisman, *Pierre Chevallier (1760-1825). Predikant met vergezichten tussen Verlichting en Réveil* (Hilversum 2023) 181-185.

nen. De meeste kandidaten waren tussen de 20 en 30 jaar oud en waren handwerkslieden. De selectie, waarbij de instructies van de LMS werden aangehouden, was streng. Boneschanker meldt dat driekwart van de personen die zich aanmeldden, werd afgewezen om uiteenlopende redenen. Gebrek aan kennis van geloofswaarheden en twijfel aan het geroepen zijn, maar ook huiselijke omstandigheden, konden reden zijn om een kandidaat ongeschikt te verklaren. Aan het persoonlijk geloof en roepingsbesef werd groot gewicht toegekend, meer dan aan het opleidingsniveau.¹¹ Een handicap bij de rekrutering was echter, dat men geen inzicht had in de werksituatie waarmee de persoon die uitgezonden zou worden, te doen zou krijgen. Men zag in dat alleen een theologische opleiding niet voldoende was, maar door gebrek aan kennis en ervaring op het zendingsveld had men geen idee hoe de kandidaten voldoende theoretische en praktische kennis bijgebracht konden worden. In feite was de aanpak meer idealistisch dan realistisch. De selectie van de kandidaten werd daardoor gestempeld.

De kwekelingen die werden aangenomen genoten te Rotterdam kost en inwoning in een gezamenlijk huis. Zij verbleven daar het hele jaar op enkele weken zomervakantie na.

Onrust in de Hervormde Kerk

Het begin van de 19^e eeuw was een periode van interne spanningen binnen de Hervormde Kerk.¹² In de Bataafse periode en de Napoleontische tijd was er door diverse commissies gewerkt aan een nieuw kerkelijk bestel. Een belangrijke rol hierbij had de ambtenaar en adviseur Jacobus Didericus Janssen (1775-1848).¹³ Op 10 juli 1810 had Napoleon, na de annexatie van het Koninkrijk Holland, de wet op de erediens van kracht verklaard. Later was het de keizerlijke minister Bigot in Parijs die per decreet de Gereformeerde Kerk in Nederland wenste te organiseren. Hier kwam weinig van terecht, want in 1813 verschoven politiek gezien de panelen. Willem I trad na zijn terugkeer uit Engeland aan als

11 Uwe Hummel, 'De status van de zending binnen het Nederlandsch Zendelinggenootschap gedurende de eerste decennia van zijn bestaan', in: Th. van den End (red.), *Twee eeuwen Nederlandse zending 1797-1997* (Zoetermeer 1997) 47.

12 R.H. Bremmer, 'Historische aspecten van de Afscheiding', in: A. de Groot (red.), *Aspecten van de Afscheiding* (Franeker 1984) 9-39.

13 Zie over hem: A.J. Rasker, *De Nederlandse Hervormde Kerk vanaf 1795. Geschiedenis, theologische ontwikkelingen en de verhouding tot haar zusterkerken in de negentiende en twintigste eeuw* (Kampen 1986) 22.

Soevereine Vorst. Een nieuwe kerkelijke structuur vond ook hij om diverse redenen noodzakelijk. Geadviseerd door de ambtenaar Janssen, werd bij Koninklijk Besluit d.d. 7 januari 1816 het *Algemeen Reglement voor het bestuur de Hervormde Kerk in het Koninkrijk der Nederlanden* ingevoerd.¹⁴ Dit had grote gevolgen. Hoewel er tegen de invoering door diverse classes bezwaar werd gemaakt, bleek de ontwikkeling niet te stoppen. Ogenschijnlijk leek de ingrijpende bestuurlijke verandering van de kerk rustig te verlopen, maar het was stilte voor de storm. Op tal van plaatsen begon het te gisten. Dat het sluimerende ongenoegen van velen over het regentesk optreden van de koning en zijn adviseurs zou uitlopen op een stormvloed waarin het schip der kerk enorme averij zou oplopen, voorzag in feite niemand.

Op plaatselijk niveau waren er grote verschillen. Zwolle kende aan het begin van de 19^e eeuw – hoewel de stad politiek gezien een zeer roerige tijd achter de rug had, want de patriotten hadden er korte tijd de dienst kunnen uitmaken – een betrekkelijk rustig kerkelijk leven. In de middagdiensten werd trouw uit de Heidelbergse Catechismus gepreekt. De invoering van het *Algemeen Reglement* riep – zover we konden nagaan – geen grote weerstand op. Berichten over de kerkelijke onrust elders in den lande werden wel vernomen, maar daar bleef het bij.

Barend Fijnebuik toegelaten tot de opleiding in Rotterdam

De Zwolse bestuursleden van het Zendeling Genootschap hebben blijkbaar in Barend Fijnebuik – mogelijk door zijn consciëntieuze inzet – voldoende vertrouwen gehad om hem als ‘kwekeling’ aan te bevelen. Ze hebben een schriftelijk verzoek ingediend ten einde hem tot de opleiding in Rotterdam toe te laten. In de Extract Acten van het Genootschap lezen we het volgende:

Commissie van Onderzoek en Toezigt bericht in de vergadering van Bestuur op 3 febr. 1823: Brief ontvangen van Bestuurderen in Zwolle: Zeker jongeling B. Fijnebuik genaamd, oud 23 jaren, beroep timmerman, wordt door hen als zendeling-aankwekeling voorgesteld.

Commissie heeft door toedoen van medelid Oort,¹⁵ ten aanzien van zijn

¹⁴ De invoering van het Reglement is vaak in de literatuur heel negatief geduid. Meer recent onderzoek komt tot een genuanceerder oordeel. Zie: Fred van Lieburg en Joke Roelevink (red.), *Ramp of redding? 200 jaar Algemeen Reglement voor het Bestuur der Hervormde Kerk in het Koninkrijk der Nederlanden 1816-2016* (Utrecht 2018).

¹⁵ Bedoeld wordt de predikant Henricus Oort (1878-1849), die van 1802 tot 1806 werkzaam was te Zwolle en daarna was vertrokken naar Rotterdam.

Het leven van Zwollenaar Barend Fijnebuik (1800-1881) kende veel ups en downs. Opgeleid tot timmerman voelde hij zich geroepen zending te worden. Hij volgde een opleiding in Rotterdam. Slechts enkele weken per jaar mocht hij naar huis. In 1824 beschrijft hij in een dagboekje hoe hij zijn zomervakantie in Zwolle doorbrengt. Als je leest hoe hij tal van bezoeken aflegde, lijkt het of je rondloopt in het Zwolle van tweehonderd jaar geleden.

Barend Fijnebuik kwam op de valreep terug op zijn keuze. Hij durfde de stap naar het Verre Oosten niet te wagen en besloot in Leiden te studeren voor predikant. Hij huwde op 30-jarige leeftijd een schatrijke weduwe en kon zich per rijtuig naar de colleges laten brengen. Achtereenvolgens werd hij hervormd predikant te Zoutelande, Zwartsluis, Vlissingen en Hoogeveen. Hij maakte de overstap naar de afgescheiden kerken en werd predikant in Schiedam. Binnen een halfjaar vertrok hij en werd na enige tijd predikant van de afgescheiden gemeente in Zwolle. Dit liep uit op een drama en hij gooide het bijltje erbij neer. Daarna probeerde hij opnieuw predikant te worden in de Hervormde Kerk. Een unieke stap, want niet eerder had een predikant een dergelijk verzoek ingediend. Maar de vlieger ging niet op. Weer lid worden mocht wel, maar weer dominee worden in de Hervormde Kerk was er niet meer bij.

Dr. Henk de Jong was predikant van de hervormde gemeente (PKN) te Windesheim (Zwolle). Hij is een kenner van het gereformeerd protestantisme en het Piëtisme. Naast kerkhistorische artikelen verscheen van zijn hand *Dit boek is subliem. Vincent van Gogh over de Navolging van Christus* (2017).

